

Kildepakke 1

Lærervejledning:

Ejbybunkeren og den
hemmelige gang

Lærervejledning:

Ejbybunkeren og den hemmelige gang

Hvad er det formålet, at eleverne skal lære noget om?

Denne kildepakke repræsenterer en debat i de nationale medier, hvor en lokal koldkrigsinstallation bliver omdrejningspunkt for en politisk strid. Eleverne kan her lære at stille kritiske spørgsmål til de argumenter, der bliver fremført fra forskellige sider.

Kildepakken understøtter følgende færdigheds- og vidensmål i de Fælles mål for Historiefaget

Eleven kan forklare valget af kildekritiske begreber til analyse af historiske spor, medier og udtryksformer.

Arbejd videre med kildepakken tema

På hjemmesiden finder du en række temaer, som kildepakkerne lægger sig op ad. I kan derfor grave jer længere ned i kildepakken tema, læse mere om historierne og stederne og finde flere kilder til det, der lige optager jer mest. I kan også benytte jer af et af de andre undervisningstilbud om Rødovre og Den Kolde Krig, som I finder på hjemmesiden www.rokk.dk.

Er I nysgerrige på, om den hemmelige tunnel eksisterer i virkeligheden, er I meget velkomne til at besøge Ejbybunkeren og undersøge sagen med egne øjne.

Baggrund

I sommeren 1988 verserede der en historie i medierne om, at der fandtes en hemmelig tunnel mellem Kastellet i København og Ejby-bunkeren i Rødovre.

Ifølge rygterne skulle Forsvarets Efterretningstjeneste være i besiddelse af tunnelen, og desuden skulle tjenesten foretage ulovlige aflytninger.

Ingen af påstandene blev siden bekræftet.

I det følgende kan du læse meget mere om sagen, der i nogle dage optog Danmark.

Sagen illustrerer samtidig flere essentielle sider af Den Kolde Krig: Frygten for spionage, aflytning og en generel mistro til politiske modstandere.

Historien i store træk

"Demokrati med blind makker"

Den 10. juni 1988 udkom et særnummer af tidsskriftet Socialistisk Information med titlen "Demokrati med blind makker". Geografen Keld Jensen var manden bag bladet. Han fik opbakning fra folketingsmanden Jens Thoft fra SF, der havde skrevet forord til den 47 sider lange artikel.

I udførlige detaljer beskrev Keld Jensen, at der 20-30 meter under den københavnske jordoverflade, strakte sig en 10 km lang, to-sporet, hemmelig tunnel. Via el-biler fragtede Forsvarets Efterretningstjeneste (FE) både dokumenter og agenter mellem hovedkvarteret på Kastellet og Ejby-bunkeren.

Desuden påstod han, at der fra Ejby-bunkeren blev foretaget ulovlige aflytninger af både private danskere og af udenlandske ambassader.

Påstandene blev præsenteret som værende fakta.

Kejsergade version 2

I sin artikel fremførte Keld Jensen derudover, at han betragtede sagen som værende en fortsættelse af den såkaldte Kejsergade-skandale fra 1969. Skandalen drejede sig om, at FE blev afsløret i at have en hemmelig lyttecentral i Kejsergade i det indre København. Centralen blev lukket efter afsløringen.

På trods af lukningen var venstrefløjen op gennem 1970'erne og 1980'erne fortsat bange for, at den blev udspioneret.

Keld Jensens ærinde

Keld Jensen fremhævede, at motiverne bag artiklen var at give den danske befolkning oplysninger om den spionage, som blev udført imod den selvsamme danske befolkning. Han pointerede samtidig, at han blot gjorde sin borgerpligt, idet vigtige retsprincipper stod på spil.

Jensen henviste til 1982, hvor der blev vedtaget en lov, der gav forsvaret lov til at foretage aflytninger under "ekstraordinære forhold". Dette blev aldrig nærmere defineret. Derfor havde efterretningstjenesten i princippet frit spil.

Den påståede aflytning af udenlandske ambassader ville i givet fald være i strid med internationale konventioner.

Mediestormen d. 10.-11. juni

10. juni

Inden udgivelsen var historien lækket til Det Fri Aktuelt, Ekstra Bladet og B.T. Derfor havde disse aviser også artikler om sagen d. 10. juni.

Det Fri Aktuelt bragte historien på forsiden, og havde derudover 4 sider om sagen. Blandt andet havde man fået lavet en kunstfærdig tegning af tunnelen og af el-bilerne, som Keld Jensen mente kørte mellem Kastellet og Ejbybunkeren.

B.T., Ekstra Bladet og DR

B.T. havde talt med FE's næstkommanderende presseofficer, som afviste påstandene, mens Ekstra Bladet havde været i kontakt med chefen for FE, som ikke kendte noget til rygterne.

I TV Avisen om aftenen var der ligeledes omtale af sagen. Der var blandt andet interview med Keld Jensen og tidligere justitsminister Ole Espersen.

11. juni

Det Fri Aktuelt havde d. 11. juni 1988 igen sagen placeret på forsiden, hvor man refererede SF og Socialdemokratiet for at påpege, at kontrollen med efterretningstjenesterne måtte skærpes. Sagen diskuteredes således blandt førende danske politikere.

Avisen havde desuden talt med officielle myndigheder om både den påståede lyttecentral og om tunnelen. Alle myndigheder afviste påstandene.

Endelig havde Det Fri Aktuelt opsøgt bunkeren dagen før for at få syn for sagen, men avisens medarbejdere blev afvist ved dørspionen. Det Fri Aktuelt var fortsat meget overbevist om, at Keld Jensen havde fat i sandheden.

De store dagblade

Via pressen dagen før havde de andre medier naturligvis også fået kendskab til sagen, og de fleste store dagblade (Jyllands-Posten, Politiken, Berlingske Tidende) arbejdede nu med historien.

Politikens lederspalte var sågar optaget af historien. Selv om der blev taget kraftige forbehold for rigtigheden i påstandene, må det konkluderes, at sagen fik stor bevågenhed i offentligheden.

Mest overraskende var det, at den venstreorienterede avis, Information, slet ikke beskæftigede sig med sagen.

Berlingske Tidende fik som den eneste avis adgang til bunkeren i første omgang. Man berettede om fred og ro og ingen mistænkeligheder. Det vil sige, at man ikke fandt den hemmelige tunnel. Og altså heller ikke aflytningsudstyr - dog erkendte avisens medarbejdere, at man ikke fik adgang til det rum, hvor kommunikationssystemet FIKS var opstillet. Det var blandt andet dette system, der muligvis kunne gøre forsvaret i stand til at foretage ulovlige aflytninger. Men avisen beskæftigede sig efterfølgende ikke mere med sagen.

Ved kun at give den forsvarsloyale avis, Berlingske Tidende, adgang til bunkeren begik FE en taktisk fejl. Herved åbnede man

en flanke for de kritiske røster.

B.T. og Ekstra Bladet

B.T. og Ekstra Bladet beskæftigede sig også med sagen d. 11. juni.

B.T. tilføjede en ny dimension. Avisen havde talt med SF's formand Gert Petersen, der krævede en garanti fra forsvarsministeren om, at der ikke blev foretaget aflytning fra bunkeren. Ministeren tilbageviste rigtigheden i påstandene.

Stormen lægger sig

12. juni

Politiken fortalte d. 12. juni, at de havde været i kontakt med Københavns stadsingeniør som afviste, at der skulle findes en tunnel. Derudover havde avisen talt med kilder fra militæret, der nægtede, at der skulle foregå aflytninger fra Ejbybunkeren. Herefter stoppede avisen sin dækning af sagen.

Mediemønstret

Mønstret i avisernes behandling af sagen er klar og tydelig:

De fleste aviser tog kontakt med en officiel kilde i forsvaret eller i forsvarsministeriet. Denne kilde afviste alle påstande, og herefter stoppede avisernes dækning af sagen. Fra journalistisk side fandt man således ikke belæg for at fortsætte undersøgelserne. Luften var allerede ved at gå af ballonen.

Det Fri Aktuelt fortsatte dog sagen og citerede Keld Jensen for, at der muligvis fandtes en spiontunnel under den sovjetiske ambassade i København. Dette afvistes pure af forsvaret.

Det Fri Aktuelts fortsatte kamp 14. juni-2. juli

15. juni

Ifølge Det Fri Aktuelt har regeringen imødekommet et krav fra Socialdemokratiet om nedsættelse af et folketingsudvalg, der skal kontrollere FE. Dette blev aftalt dagen før. Den almindelige behandling af lovforslaget indledes.

21. juni

Det Fri Aktuelt fortalte, at det nu endelig var lykkedes for avisen at få adgang til Ejbybunkeren. imidlertid var dørene til de centrale rum aflåste, og flere opslagstavler var tildækkede. Dog erkendte avisen, at man ikke fandt tunnelen under besøget.

Derudover bragte avisen en artikel om SF's formand Gert Petersen, der ikke længere var i tvivl om, at der blev foretaget aflytninger af udenlandske ambassader fra bunkeren. Efter Petersens mening havde forsvarsministeren nemlig ikke kunnet svare tilfredsstillende negativt på spørgsmålet.

24. juni

Det Fri Aktuelt bragte denne dag historien om, at forsvarsministeren ikke ville ophæve tavshedspligten for de ansatte i bunkeren af hensyn til statens sikkerhed. Baggrunden var, at SF ønskede, at bunkerens ansatte kunne gives frit lejde til at tale, så man kunne få helt klarhed over, hvad der foregik i bunkeren.

28. juni

Lovforslaget om kontroludvalget af FE vedtages endelig efter den normale behandlingsprocedure er tilendebragt.

2. juli

Det Fri Aktuelt bragte en kommentar fra SF'eren Jens Thoft, der undrede sig over, at lyttecentralen var forsvundet fra overskrifterne i pressen, selv om det ikke var lykkedes at komme til bunds i sagen.

Han fremhævede, at pressen ikke havde haft adgang til de rum med det integrerede kommunikationssystem (FIKS). Desuden pointerede han, at ingen havde nægtet, at forsvaret var i besiddelse af udstyr, der ville muliggøre aflytning i stor størrelsesorden.

På den anden side glædede han sig over, at sagen havde fået den konsekvens, at der var blevet nedsat et kontroludvalg af Folketinget, som skulle kontrollere de hemmelige tjenester.

Herefter skrev Det Fri Aktuelt ikke mere om sagen, som dermed må betragtes som afsluttet.

6. juli

På Marselisborg Slot sætter dronningen sin signatur på loven, som træder i kraft d. 1. august 1988.

Keld Jensens og Jens Thofts motiver

Lykkedes forehavendet?

Keld Jensen fastslog, at hans motiv med historien var gøre folk opmærksomme på den spionage der foregik – efterretningstjenesten kunne aflytte private danskere uden at skulle indhente en retskendelse. FE kunne blot henvise til loven fra 1982, hvor det hed sig, at "ekstraordinære forhold" var tilstrækkeligt. Jensens tillid til, at den offentlige myndighed ikke trådte ud over sine beføjelser kunne dermed ligge på et meget lille sted. Om Jensen fik held til at underminere befolkningens tillid til FE, på den lange bane, er tvivlsomt.

Jens Thoft sluttede sit forord til artiklen med at understrege, at en mere åben og effektiv kontrol med de hemmelige tjenester var nødvendig.

Dette ønske blev faktisk imødekommet: Den 14. juni blev der af regeringen, på opfordring fra Socialdemokratiet, nedsat et udvalg i Folketinget, der skulle kontrollere efterretningstjenesterne. Sagen forsvandt fra spalterne i Det Fri Aktuelt efter, at Jens Thoft, erklærede sig tilfreds med, at kontroludvalget blev etableret.

De indirekte motiver

For at Jensen og Thoft kunne opnå, at der blev skabt bedre kontrol med efterretningstjenesterne, måtte der selvfølgelig først skabes en debat. At d'herrer måske ikke blot ønskede en sober debat, men måske ønskede at skabe røre i andedammen antydes ved det forhold, at historien forinden kun var lækket til Det Fri Aktuelt, B.T. og Ekstra Bladet.

Det lykkedes helt klart for dem at erobre dagsordenen, og sætte landet på den anden ende for en stund. Folketingets forsvarsudvalg var sågar på besøg i bunkeren.

En fortolkning af forløbet

Et spørgsmål om troværdighed

I sin rapport fortæller Keld Jensen sig i mange tekniske detaljer om blandt andet bestemte typer af ledninger, der ville gøre en aflytning mulig. Udførlige beskrivelser af Københavns geografi om infrastruktur fylder ligeledes meget. Alt sammen gør han uden tvivl for at gøre sig troværdig.

Jensen fremhævede tillige, at han havde en kilde i forsvaret, der forsynede ham med oplysninger. Om dette er sandt ved vi ikke. Men vi ved, at tunnelen ikke findes. Det er desuden aldrig blevet bevist, at FE ikke foretog sig noget ulovligt. Men ved at henvise til kilden (hvad enten den eksisterede eller ej) øgede han på samme måde sin troværdighed.

Spin anno 1988

Alt andet lige er det svært at være overbevist om, at Keld Jensen selv troede på, at der fandtes en hemmelig tunnel under København. Projektet ville have været ekstremt stort, og det ville have været en meget bekostelig affære. Projektet ville have været så omfangsrigt, at det i praksis ville have været umuligt at holde hemmeligt.

I stedet forekommer det sandsynligt, at Jensen og Thoft opfandt historien om tunnelen til lejligheden for at gøre deres "afsløring" mere spektakulær og dermed få opmærksomhed omkring deres egentlige bekymringer om forsvarets aflytninger fra Ejby-bunkeren.

Hvis de blot havde argumenteret for, at kontrollen med FE skulle skærpes, ville det have været lettere for den borgerlige regering at feje det hele af bordet og ikke foretage sig noget. Regeringen kunne henholde sig til, at venstrefløjen altid havde været overdrevent bange for spionage og aflytning.

Denne fortolkning bestyrkes af, at det alternative sikkerhedspolitiske flertal i fodnoternes Danmark, Det Radikale Venstre, Socialdemokratiet og SF, i foråret 1988 var tæt på, at få gennemført en lov om øget kontrol af efterretningstjenesterne. Lovforslaget kom imidlertid ikke til afstemning, da Schlüter valgte at udskrive valg.

Efter valget d. 10. maj blev det alternative flertal sprængt, da De Radikale blev inddraget i regeringen, og dermed forsvandt lovforslaget om et kontroludvalg fra den politiske dagsorden. Jensen og Thoft måtte finde på noget for at bringe sagen tilbage i rampelyset. En måned senere udkom "Demokrati med blind makker".

Ved at opdigte historien om tunnelen opnåede Jensen og Thoft at få skabt fornyet opmærksomhed om FE, og i sidste ende lykkedes det dem at få nedsat et 5-mands kontroludvalg i folketinget, der skulle føre tilsyn med efterretningstjenesterne. Dermed fik de på en snedig, spinagtig måde, noget ud af deres anstrengelser. Sandsynligvis det de ønskede.